Stockholms stad

3.1.1-841/2015

Stockholms stads handbok för arbetet med att utreda felaktiga utbetalningar och bidragsbrott

Reviderad version december 2025

Handbok - Att utreda felaktiga utbetalningar och bidragsbrott
Författad mars 2016
Reviderad december 2025
Dnr: 3.1.1-841/2015
Utgivare: Socialförvaltningen
Avdelningen för strategi och utveckling
Kompetenscenter vuxna
Kontaktperson: Erica Björklund

Innehåll

1. Allmänt om uppdraget **5**
Inledning 5
Övergripande mål 5
Begreppsförklaringar 5
FUT-uppdraget 5
Lagstiftning 6
Socialtjänstlagen (2025:400) *6*
Bidragsbrottslagen (2007:612) *7*
Lagen om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (2008:206) *8*
Socialstyrelsen 8
Stadens styrdokument 8

2. Handläggningsprocessen **9**
Nytt ärende 9
Inkommande information *9*
Registrering i Paraply-systemet *10*
Förhandsbedömning *12*
Inleda utredning 13
Diarieföring *13*
Utredningens innehåll och genomförande 14
Utredningsåtgärder *14*
Om individen inte medverkar i utredningen *15*
God man eller förvaltare *15*
Efterkontroller *15*
Dokumentation av utredning *16*
Akt *17*
Beslut 17
Beslut om återkrav *17*
Registrering av återkrav i Paraply-systemet *20*
Beslut om polisanmälan *23*
Registrering av polisanmälan i Paraply-systemet *25*
Uppföljning 26
Ändra status från utredning till uppföljning *26*
Uppföljning av återkrav *27*
Uppföljning av polisanmälan *29*
Registrera ändringshistorik i Paraply-systemet *30*
Avslut av ärende 31

3. Information om polisens arbete **32**
Förundersökningssekretess 33
Beslut om förundersökningsbegränsning 33
Beslut om åtalsunderlåtelse 33
Beslut om strafföreläggande 33
Beslut att väcka åtal 34
Begäran om överprövning 34
Domstolens arbete 34
Att höras som vittne eller sakkunnigvittne *34*

4. Sekretess **35**
Utredningsåtgärder utan samtycke 35
Sekretess mellan stadsdelsförvaltningar eller annan kommun 36
Sekretess mellan ärenden 36
Uppgiftslämnande mellan myndigheter 37
Sekretess mot part 38
Bilaga 1 Översikt av process återkrav 39
Bilaga 2 Översikt av process ersättningstalan 40

1. Allmänt om uppdraget

Inledning

Felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd kan uppkomma av en rad olika orsaker, exempelvis till följd av att den som söker ekonomiskt bistånd medvetet lämnar oriktiga uppgifter till socialtjänsten. En felaktig utbetalning kan likaså bero på interna felaktigheter vid handläggningen av ansökan om ekonomiskt bistånd.

Det är kommunernas socialnämnder som ansvarar för handläggningen av ekonomiskt bistånd. I Stockholms stad utförs detta arbete av stadsdelsnämnderna och socialnämnden. I detta dokument används fortsättningsvis begreppet socialtjänsten som sammanfattning för dessa nämnder.

Denna handbok beskriver handläggningsprocessen för den utredning som bedrivs vid misstanke om en felaktig utbetalning och bidragsbrott. Syftet med denna handbok är att ge stadens FUT-utredare stöd och vägledning i arbetet samt leda till en likabehandling i staden när det gäller utredningar om felaktiga utbetalningar och bidragsbrott. En förutsättning för arbetet är att socialtjänsten utreder, fattar beslut om återkrav och polisanmälan samt konsekvent följer upp dessa beslut. Utgångspunkten för arbetet är relevant lagstiftning samt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd.

Övergripande mål

Stockholms stads övergripande mål vid handläggningen av ekonomiskt bistånd är att rätt bistånd ska betalas ut till rätt person. Om det i ett ärende upptäcks att det finns en misstanke om en felaktig utbetalning ska detta alltid utredas. Utredningen i fråga syftar till att klargöra om det har skett en felaktig utbetalning av ekonomiskt bistånd eller inte. Utifrån denna utredning bedöms sedan om det finns grund för beslut om återkrav och/eller polisanmälan. FUT-utredningen ska bedrivas åtskild från eventuell parallell biståndsutredning och ska alltid genomföras av annan handläggare.

Begreppsförklaringar

FUT: Stadens förkortning på felaktiga utbetalningar och bidragsbrott. **FUT-utredare**: Stadens förkortning på utredaren av felaktiga utbetalningar och bidragsbrott.

FUT-uppdraget

Inom ramen för en utvärdering av stadens FUT-arbete år 2014 definierades FUT-utredarens uppdrag enligt följande:

- Utreda misstankar om felaktiga utbetalningar
- Fatta beslut om återkrav och polisanmälan
- Följa upp fattade beslut om återkrav och polisanmälan
- Utreda ersättningstalan
- Informera nyanställda kollegor om FUT
- Vägleda kollegor i om ett ärende ska FUT-anmälas
- Återkoppla FUT-upptäckter
- Vid behov delta i socialsekreterarnas ärendedragning
- Vid behov hålla i särskilda temagenomgångar om kontrollmetoder såsom exempelvis deklaration, pantbelåning och kreditlån

Rollen som FUT-utredare kan se något olika ut mellan nämnderna.

Lagstiftning

De lagar som reglerar FUT-arbetet är:

- Socialtjänstlagen (2025:400)
- Förordning (2008:975) om uppgiftsskyldighet i vissa fall på socialtjänstens område
- Kommunallagen (1991:900)
- Förvaltningslagen (2017:900)
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
- Bidragsbrottslagen (2007:612)
- Lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen
- Lag (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet

Nedan beskrivs kort den lagstiftning som framförallt berör arbetet.

Socialtjänstlagen (2025:400)

I de fall en person har beviljats ekonomiskt bistånd på felaktiga grunder finns en återbetalningsskyldighet som regleras i 33 kap. 1 § socialtjänstlagen. Den felaktiga utbetalningen kan bero på att den enskilde antingen har lämnat oriktiga uppgifter eller att den enskilde har låtit bli att lämna vissa uppgifter, vilket sedan har förorsakat att bistånd beviljats på felaktiga grunder. När det har konstaterats att den enskilde förorsakat den felaktiga utbetalningen föreligger ett strikt ansvar att återbetala.

Om en person har tagit emot bistånd obehörigen eller med ett för högt belopp och skäligen borde ha insett detta kan socialtjänsten i vissa fall återkräva även detta. I dessa ärenden ska dock socialtjänsten ha en mer restriktiv hållning vid beslut om återkrav.

Socialtjänstens beslut om återkrav reglerar en persons skyldighet att återbetala och återbetalning sker i första hand på frivillig väg. Om den enskilde inte återbetalar skulden till socialtjänsten kan socialtjänsten väcka talan om ersättning hos förvaltningsrätten.

Om ett återkrav beslutas på felaktiga grunder eller om det finns andra skäl kan socialtjänsten efterge beslutet om återkrav med stöd av 33 kap. 6 § socialtjänstlagen.

För socialtjänstlagen (2025:400) gäller övergångsbestämmelser avseende övergång från tidigare socialtjänstlagen (2001:453) som upphävdes när den nya lagen trädde i kraft den 1 juli 2025. Övergångsbestämmelserna innebär att den upphävda socialtjänstlagen fortsatt gäller för återkrav av ekonomiskt bistånd som beviljats före ikraftträdandet.

Bidragsbrottslagen (2007:612)

Enligt 6 § bidragsbrottslagen ska socialtjänsten göra en polisanmälan om det finns misstanke om brott. Bestämmelsen innebär en skyldighet att göra en anmälan vid misstanke om bidragsbrott. Det är därmed inte möjligt att avstå från anmälan exempelvis på grund av att andra sanktioner drabbar personen eller på grund av social hänsyn.

Bidragsbrottslagen omfattar ekonomiska ersättningar som betalas ut för personligt ändamål och som beslutas av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala Studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommunerna eller arbetslöshetskassorna och som betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån).

Lagen gäller även sådana ersättningar som enligt lag eller förordning beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun som avser en enskild person men som betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd).

Den som lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden så som den enskilde är skyldig att göra, och på så sätt orsakar fara för att en ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd felaktigt betalas ut, felaktigt tillgodoräknas, betalas ut med ett för högt belopp eller tillgodoräknas med ett för högt belopp, döms för bidragsbrott till fängelse i högst två år, eller om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Den som har begått brott i enlighet med vad som framgår av bidragsbrottslagen kan dömas till påföljd om denne häktats, fått del av åtal eller godkänt ett strafföreläggande för brottet inom fem år från brottet.

Vid bedömningen av om en anmälan ska göras bör myndigheten göra en preliminär bedömning av om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet. Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommuner och arbetslöshetskassor ska göra anmälan till Polismyndigheten om det kan misstänkas att brott enligt denna lag har begåtts.

Lagen om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (2008:206)

Lagen avser ekonomiska ersättningar som betalas ut för personligt ändamål och som beslutas av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala Studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommunerna eller arbetslöshetskassorna och som betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån). Lagen gäller även sådana ersättningar som enligt lag eller förordning beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun som avser en enskild person men som betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd).

Underrättelseskyldigheten innebär att myndigheterna är skyldiga att underrätta varandra om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån felaktigt betalats ut eller betalats ut med för högt belopp. Socialtjänsten var tidigare undantagen från att lämna underrättelser och kunde enbart motta underrättelser, men sedan lagen ändrades 2020-01-01 är kommunerna och socialtjänsten skyldiga att lämna underrättelser på samma sätt som de andra myndigheterna. På stadens intranät finns mer information om underrättelseskyldigheten.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd är utöver lagstiftningen styrande och vägledande för arbetet.

- SOSFS 2013:1 Allmänna råd om Ekonomiskt bistånd. Tillhörande handbok *Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten* (2013).
- SOSFS 2014:5 Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. Tillhörande handbok *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* (2015).

Stadens styrdokument

- Riktlinjer – Handläggning av ekonomiskt bistånd (2017).
- Riktlinjer för ärendeansvar mellan stadsdelsnämnderna inom individ- och familjeomsorgen, äldreomsorgen och omsorgen för personer med funktionsnedsättning (2024).

2. Handläggningsprocessen

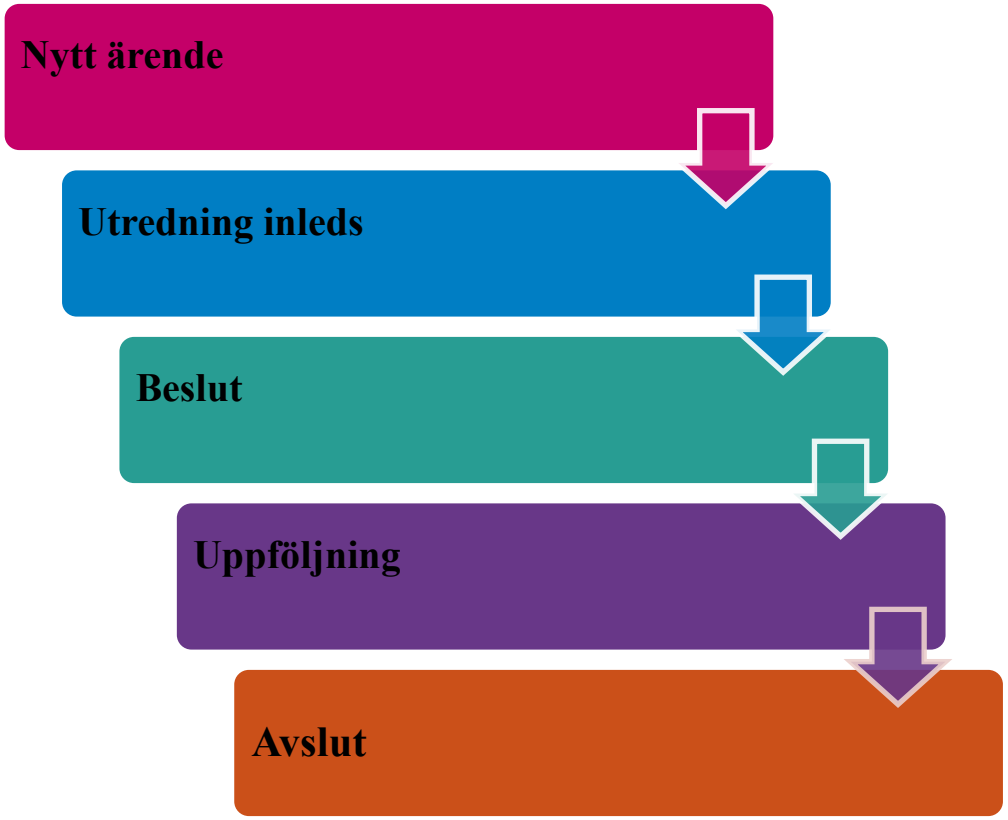

Nytt ärende

Inkommande information

Socialtjänsten kan få kännedom om en misstänkt felaktig utbetalning antingen genom att den upptäcks internt eller via uppgifter som inkommer från annan myndighet eller från en privatperson. Mest förekommande är att det upptäcks inom ramen för utredningen av rätten till ekonomiskt bistånd eller genom interna kontroller.

Uppgifter utifrån kan inkomma skriftligen via post, e-post eller stadens webbsida *Tipsa oss om välfärdsbrott* samt muntligen via telefon eller vid besök. Uppgifterna kan också handla om en handläggares iakttagelse, exempelvis då en handläggare möter en sökande i en situation där denne uppenbart arbetar, trots att man vid ansökan uppgett sig vara arbetslös. Information som inkommer muntligen ska dokumenteras skriftligt. Som ett stöd i arbetet med att ta emot en anmälan om misstänkt felaktig utbetalning finns följande mall: *Stödfrågor för att ta emot en anmälan om FUT*.

Registrering i Paraply-systemet

Den som får kännedom om att en felaktig utbetalning har skett eller kunde ha skett ska göra en FUT-anmälan som registreras i Paraply-systemet som *Inkommande information*. Här ska framgå vem informationen berör, informationssätt, typ av information och uppgiftslämnare. Typ av info är *Misstänkt FUT* och undertypen beskriver vilken form av felaktighet som misstänks, se olika alternativ i bilden nedan.

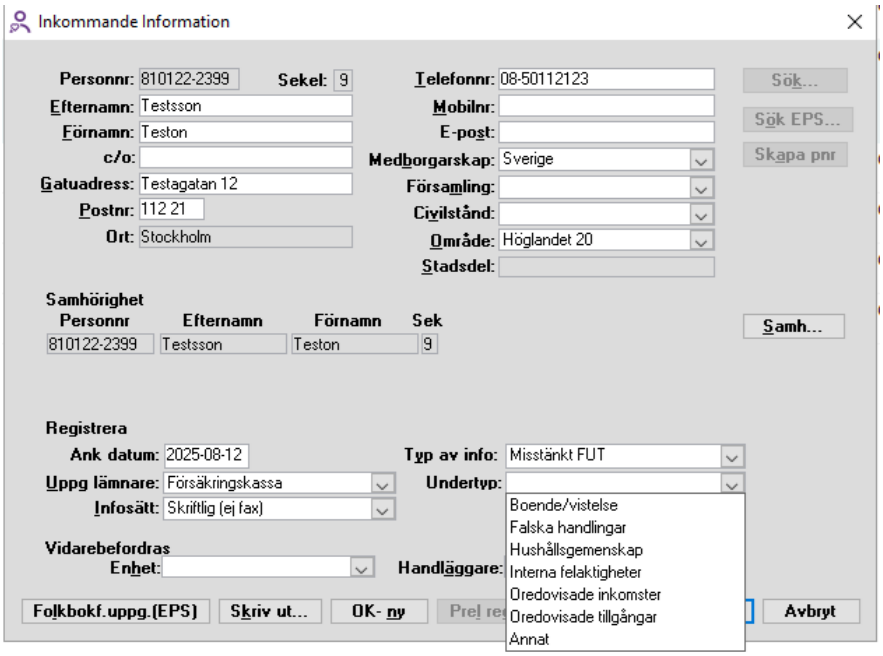

Samhörighet – ensamstående eller par

Vid en utredning som gäller gifta eller sammanboende par (sambor) registreras båda parter i en samhörighet i Paraply-systemet. Om paret avser en man och en kvinna registreras kvinnan som aktledare, medan det vid ett samkönat par är den äldsta av de två som registreras som aktledare. Om socialtjänsten misstänker att två personer som inte utgör en samhörighet, exempelvis syskon eller vänner, har orsakat felaktiga utbetalningar i samförstånd ska två separata utredningar startas.

Huvudregeln är att den som registreras är den som beslutet om ekonomiskt bistånd riktat sig till. I en samhörighet kan det förekomma fall där misstanken om en felaktighet är riktad mot den ena parten men båda två ska ändå registreras då de utgör en ekonomisk enhet i detta sammanhang. Detta förutsätter dock att de var ett par när den felaktiga utbetalningen skedde.

Om paret var aktuella för gemensamt ekonomiskt bistånd när den felaktiga utbetalningen inträffade, men är skilda eller separerade när

utredningen inleds, ska ärendet ändå registreras i den gemensamma samhörigheten. Beslutet om återkrav gäller solidariskt för båda parter då de båda skrivit under ansökan och intygat att lämnade uppgifter är korrekta. Detta innebär att båda parter är ansvariga för att skulden återbetalas. I dessa fall fattas enbart ett återkravsbeslut. Båda parter får ta del av samma återkravsbeslut och båda är ansvariga för att skulden återbetalas. Att två personer är solidariskt ansvariga för en skuld innebär att en person kan krävas på hela betalningen och att parterna själva ansvarar för hur de fördelar betalningen. Detta kan innebära att den ena parten återbetalar skulden och sedan själv får återkräva hälften av summan från den andra parten.

Om en person var aktuell för ekonomiskt bistånd som ensamstående när den felaktiga utbetalningen inträffade och sedan är gift eller sammanboende när FUT-utredningen inleds ska utredningen endast omfatta den person som vid tidpunkten var den som mottog den felaktiga utbetalningen.

Det kan också förekomma fall när det redan från början tyder på att det är en annan person än den som beslutet om ekonomiskt bistånd riktat sig till som ligger bakom felaktigheten. I dessa fall ska inledningsvis en utredning om felaktig utbetalning inledas i den första personens namn, det vill säga den som beslutet riktat sig till, och om utredningen sedan visar att det är den andre som är återbetalningsskyldig eller misstänkt för bidragsbrott ska en ny registrering göras för denna person. Det är ovidkommande om den personen tidigare uppburit ekonomiskt bistånd eller inte. Det ska tydligt dokumenteras i den första utredningen att ny utredning registrerats i den andres namn.

En FUT-anmälan kan leda till att:

1. Ett nytt ärende aktualiseras, om en samhörighet inte redan finns registrerad.
2. Ny utredning öppnas om samhörigheten redan är registrerad och den inkomna handlingen inte berör den redan pågående utredningen om felaktig utbetalning.
3. Anmälan kopplas till en redan pågående utredning.
4. Anmälan föranleder inte någon åtgärd från socialtjänstens sida. *Ingen åtgärd* väljs och samtliga uppgifter om den enskilde försvinner ur registret.

Siffrorna i bilden nedan är hänvisningar till åtgärderna ovan.

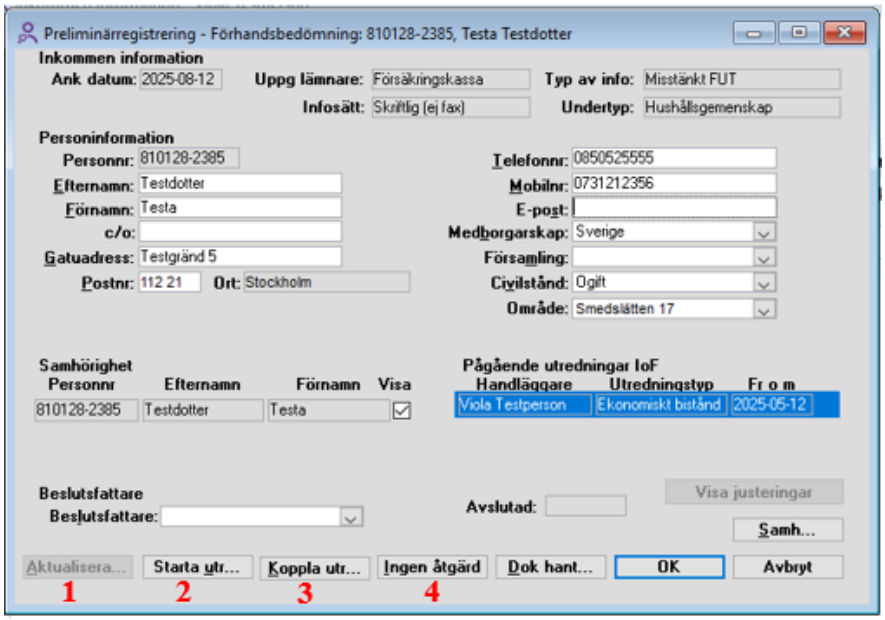

Förhandsbedömning

Utifrån den inkomna informationen gör FUT-utredaren en förhandsbedömning som består i att bedöma om det finns grund för att inleda utredning. I förhandsbedömningen ingår att FUT-utredaren skapar sig en bild av vad det är som har skett och tar reda på om rekvisiten för återkrav är uppfyllda. En förhandsbedömning görs exempelvis genom att FUT-utredaren går igenom den enskildes personakt och tillhörande journalanteckningar. När det finns behov av att utreda ytterligare genom till exempel att ta externa utredningskontakter ska en utredning inledas.

FUT-utredaren ställer sig alltid frågan: *Skulle samma beslut om utbetalning av ekonomiskt bistånd ha fattats om handläggaren hade känt till alla omständigheter som nu är kända?* Om svaret på denna fråga är ”ja” kan en felaktig utbetalning inte anses ha skett och ställningstagandet blir därmed att inte inleda utredning. Underrättelser och anmälningar som är uppenbart grundlösa eller rör personer som aldrig har varit aktuella inom socialtjänsten föranleder i regel inte någon åtgärd. Om socialtjänsten mottar en anmälan eller underrättelse där det är uppenbart att den är sänd till fel myndighet eller förvaltning bör den vidarebefordras rätt.

Beslut att inte inleda utredning

Om förhandsbedömningen som FUT-utredaren gör leder till beslut att inte inleda utredning ska detta beslut fattas enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen. Dokumentationen av beslutet kan antingen ske i den tidigare registrerade *Inkommande informationen* eller så kan ett beslut formuleras i mallen *beslut i enskilt ärende* i dokumenthanteraren. Ärendet avslutas i systemet med *”ingen*

åtgärd”. Av dokumentationen ska framgå att en utredning inte inleds, datum för beslut, skäl till ställningstagande samt namn och befattning på den person som fattat beslutet.

Om den som informationen avser inte är aktuell och inte heller har varit aktuell på förvaltningen ska dokumentationen sättas in i en särskild pärm. Handlingarna i pärmen förvaras i kronologisk ordning under en period om 5 år innan de sedan gallras. Om den som informationen avser är aktuell på förvaltningen ska informationen tillfogas personakten. Informationen behöver inte kommuniceras med den det gäller.

Inleda utredning

Enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen ska socialtjänsten utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Som huvudregel ska socialtjänsten ha den enskildes samtycke för att inleda en utredning om honom eller henne, men en utredning om eventuell felaktig utbetalning är ett undantag från detta då det är en sammanställning av fakta som syftar till att göra det möjligt för nämnden eller delegaten att fatta ett korrekt beslut för att ta tillvara på kommunens intresse.

FUT-utredningen bedrivs alltid åtskild från en eventuell utredning om rätten till ekonomiskt bistånd. En FUT-utredning kan inledas på en annan förvaltning än den som utreder rätten till bistånd.

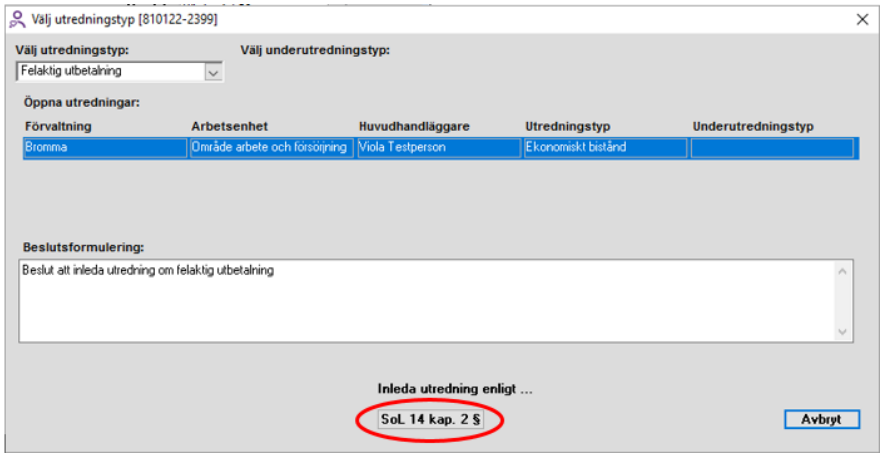

När ett ärende aktualiseras registreras ett beslut om att utredning påbörjas enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen.

Diarieföring

Varje ärende som aktualiseras får ett eget ärendediarium över de dokument som upprättas i systemet. Uppgifter till detta diarium

skapas automatiskt av systemet när handlingar upprättas eller registreras i samband med dokumenthanteringen.

Utredningens innehåll och genomförande

FUT-utredningens avsikt och syfte är att utreda om det har skett en felaktig utbetalning och de utredningsåtgärder som vidtas syftar till att utreda just detta.

Utredningsåtgärder

Vid en FUT-utredning behöver en rad kontroller göras för att kunna sammanställa ett beslutsunderlag. Till stor del används samma kontrollmetoder som vid handläggningen av ekonomiskt bistånd. Dessa finns att ta del av i Stockholms stads riktlinjer för handläggning av ekonomiskt bistånd.

Vanligt förekommande utredningsåtgärder som socialtjänsten vidtar i samband med en FUT-utredning är:

- granskning av personakt och inkomna handlingar
- samtal
- registersökning
- kontakt med andra myndigheter
- hembesök
- folkbokföringskontroll
- samt i vissa fall sökning via sociala medier/internet.

Det är viktigt att understryka att den enskilde har ett långtgående ansvar vad gäller att medverka till socialtjänstens utredningar gällande ekonomiskt bistånd och det gäller även för FUT-utredningar, även om den enskilde inte har samma incitament att medverka när det gäller just en utredning av felaktiga utbetalningar.

De samtycken som har lämnats i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd gäller inte vid FUT-utredningen. Om det inom ramen för FUT-utredningen krävs externa kontakter ska ett samtycke för detta inhämtas. Ett muntligt samtycke dokumenteras i journal. Mallen *Medgivande FUT* kan användas vid behov av skriftligt samtycke.

Uppgiftsinhämtning enligt lag

Socialtjänsten har rätt att ta del av uppgifter om förmån, ersättning eller annat stöd åt enskild hos Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, arbetslöshetskassorna, Arbetsförmedlingen och Skatteverket enligt 15 kap. 10-12 §§ socialtjänstlagen. För detta krävs inte något samtycke.

Offentliga uppgifter

Offentliga uppgifter såsom företags-, person-, fordons, fastighets- och kreditrapporter kan inhämtas digitalt via tjänster såsom InfoTorg utan den enskildes samtycke. Om offentliga uppgifter behöver inhämtas muntligen krävs inget samtycke om utredaren anger att den ringer från Stockholms stad och i övrigt inte lämnar ut några sekretessbelagda uppgifter.

Om individen inte medverkar i utredningen

I de fall en individ inte medverkar i utredningen får beslut tas utifrån befintligt underlag. I praktiken innebär detta att återkravet och/eller polisanmälan omfattar utredningsperioden istället för den faktiska perioden för den felaktiga utbetalningen. Att en individ inte medverkar i utredningen får inte medföra att man kan hålla sig undan från ett återkrav och/eller en polisanmälan.

God man eller förvaltare

I vissa fall har personen som ansöker om bistånd en god man eller en förvaltare som ansöker om bistånd i personens ställe. I dessa fall är det inte alltid självklart vem det är som lämnat oriktiga uppgifter. En utredning och bedömning behöver göras i varje enskilt fall. I dessa ärenden kan socialtjänsten med fördel samråda med stadens jurister såväl som med polis eller åklagare. I bedömningen behöver hänsyn tas till vem det är som har lämnat de felaktiga uppgifterna, vad som ingår i den gode mannens eller förvaltarens uppdrag samt vilken information som har lämnats personerna emellan.

Återkravet riktas oftast till den person som har erhållit biståndet. Polisanmälan kan medföra att antingen personen som har erhållit biståndet och/eller att den gode mannen eller förvaltaren polisanmäls. Vem som polisanmäls beror på deras olika medverkan i de felaktiga uppgifterna. Enligt bidragsbrottslagen är det den som orsakat den felaktiga utbetalningen som ska polisanmälas. I de fall det framkommit att den gode mannen eller förvaltaren har misskött sitt uppdrag bör detta rapporteras till överförmyndarnämnden.

Efterkontroller

Med anledning av att oredovisade inkomster är den vanligaste orsaken till felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd genomförs varje år efterkontroller av taxerad inkomst i de ärenden som nyligen har avslutats hos socialtjänsten. Granskningen innebär att taxerad inkomst jämförs med den inkomst som individen har redovisat i samband med sin ansökan om ekonomiskt bistånd. Urvalet som granskas är personer som har varit aktuella för ekonomiskt bistånd

under hela taxeringsåret och som sedan avslutats i början på året därefter.

Varje år tar FUT-samordnaren på socialförvaltningen fram listor över vilka personer som var aktuella under hela det föregående året och som avslutades under perioden januari-juni under innevarande år. FUT-utredarna får varsin lista över personer som tillhör deras förvaltning och skickar denna vidare till Skatteverket för begäran om taxeringsuppgifter och uppgifter om skatteåterbäring för de aktuella individerna. När uppgifterna återkommer från Skatteverket går FUT-utredaren igenom de ärenden där det framgår att personen har haft en inkomst. Normberäkningarna som upprättats under den aktuella perioden gås igenom och stäms av för att se om samtliga inkomster har tagits med i beräkningen av biståndet. Genom denna kontroll upptäcks många felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd.

Dokumentation av utredning

I beskrivningsrutan, som du når när du öppnar ärendet i Paraply-systemet, kan med fördel följande information fyllas i allteftersom utredningen pågår:

- Bakgrund – anledning till utredning samt tidsperiod och summa för felaktig utbetalning.
- Återkrav – vilket belopp återkrävs, eventuell avbetalningsplan och datum för denna, kvarstående skuld, datum för senaste kontroll av inbetalning.
- Polisanmälan – har anmälan gjorts ja/nej, datum för polisanmälan, diarienummer för polisanmälan.
- Om dom finns från förvaltningsrätten, ange då mål nr, avdelning samt uppgift om domen trätt laga kraft.
- Om ärendet ligger hos Kronofogdemyndigheten, ange då mål nr, pågående utmätning ja/nej, nytt avgiftsår börjar datum eller nästa tillgångsutredning påbörjas datum.
- Annat som bedöms relevant i ärendet.

Journalanteckningar ska i kronologisk ordning beskriva sådan information som är av betydelse för handläggningen av ärendet samt för genomförande och uppföljning. I journalen dokumenteras därför löpande det arbete som sker inom ramen för FUT-utredning och uppföljning.

Samtliga handlingar som upprättas i enskilt ärende ska vara upprättade i Paraply-systemets dokumenthanterare. En handling upprättas genom att välja att skapa ett dokument av de mallar som finns tillgängliga i dokumenthanteraren, eller genom att importera ett externt upprättat dokument till dokumenthanteraren. Dokumentmallar finns på samarbetsytan.

Akt

För varje person som blir föremål för en utredning om felaktiga utbetalningar ska en så kallad inneliggare läggas upp. Inneliggaren ska helst förvaras tillsammans med personakten, undantaget kan vara under aktivt pågående FUT-utredning. I inneliggaren ska handlingar som hör till utredningen förvaras. Handlingarna ska förvaras i kronologisk ordning. Handlingar som finns i andra inneliggare i samma personakt ska endast flyttas till inneliggare för felaktig utbetalning om de kan utgöra bevisning i ärendet. En anledning att flytta över dessa är att de inte ska riskera att gallras om biståndsärendet avslutas under pågående FUT-utredning.

Rensning/gallring av inneliggaren/akten görs i samband med avslut i enlighet med respektive förvaltnings rutiner samt Socialstyrelsens handbok om handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.

Beslut

Beslut om återkrav

Grunden för återkrav enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen är att ekonomiskt bistånd har betalats ut på felaktiga grunder eller att socialtjänsten av misstag har gjort en felaktig utbetalning som den enskilde borde ha förstått var felaktig. Det kan röra sig om att en individ har lämnat oriktiga uppgifter, har låtit bli att lämna vissa uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att ekonomiskt bistånd har beviljats felaktigt eller har beviljats med för högt belopp.

Socialtjänsten kan återkräva ett för högt utbetalt bistånd även om den enskilde inte hade för avsikt att orsaka en felaktig utbetalning. Det räcker att felaktiga uppgifter faktiskt har lämnats och att detta orsakat den felaktiga utbetalningen från socialtjänstens sida, vilket skiljer sig åt från polisanmälan och skadeståndsyrkandet som förutsätter att den enskilde uppsåtligen eller av grov oaktsamhet orsakat den felaktiga utbetalningen eller fara för den.

Det kan även handla om att på andra sätt orsaka en felaktig utbetalning, som exempelvis att den enskilde i samband med ansökan om ekonomiskt bistånd har redovisat ett manipulerat kontoutdrag eller en manipulerad närvarorapport från en aktivitet, eller man har ansökt om bistånd till en utgift som man inte har haft för avsikt att betala. I det senare fallet ska socialtjänsten styrka att den enskilde inte hade för avsikt att betala utgiften i fråga. Det kan exempelvis röra sig om en person som ansöker om bistånd till en a-kasseavgift utan att vara medlem hos någon a-kassa. Det går dock inte att

återkräva det bistånd som inte har gått till avsett ändamål om det var en reell och faktisk kostnad för individen vid tiden för ansökan.

Ett annat exempel kan vara en individ som ansöker om ekonomiskt bistånd samtidigt som individen har sökt ersättning från Försäkringskassan, men detta anges inte vid ansökan om ekonomiskt bistånd. Om individen inte anger detta har socialtjänsten inte haft möjlighet att bevilja mot återbetalning och återfå en retroaktiv utbetalning. Det kan innebära att individen i slutändan erhåller ekonomiskt bistånd och ersättning från Försäkringskassan för samma period.

Socialtjänstens misstag

Med stöd av 33 kap. 1 § 2 st. socialtjänstlagen får socialtjänsten återkräva ekonomiskt bistånd som betalats ut på felaktiga grunder eller med för högt belopp av misstag om personen *skäligen borde ha förstått detta*. Det innebär alltså att beslut om återkrav kan fattas även om det är socialtjänsten själv som av misstag har gjort en felaktig utbetalning.

I dessa fall krävs att individen skäligen borde ha insett felet. Här är det framförallt uppenbara fel som avses, till exempel när socialtjänsten råkar betala ut ett belopp med en nolla för mycket. Ett annat exempel kan vara när en faktura för en hotellkostnad betalas till individen istället för till hotellet där individen bor.

Vid bedömningen av återkrav enligt detta lagrum bör en restriktiv tolkning göras då det oftast är svårt för FUT-utredaren att avgöra om individen insåg eller borde ha insett att denne fick för mycket pengar. Bedömning behöver göras från fall till fall och kan ta utgångspunkt i bland annat:

- Beloppets storlek och resonemanget att ju högre beloppet är desto större anledning att anta att den enskilde insåg eller skäligen borde insett felet.
- Den enskildes egen förklaring i kommuniceringen.
- Den enskildes mentala hälsa och kognitiva förmåga.
- Om den enskilde har fått del av normberäkningen i samband med beslutet om ekonomiskt bistånd.
- Den enskildes tidigare agerande, där en person som tidigare visat att han eller hon har god insikt i hur mycket pengar han eller hon har rätt till eller brukar få per månad, anses även kunna inse att han eller hon plötsligt har fått för mycket en månad.

Interna felaktigheter – grund för återkrav saknas i vissa fall

I vissa fall har socialtjänsten brustit i sin handläggning och individen i fråga har beviljats för mycket bistånd men det saknas grund för

återkrav. Det kan till exempel vara när en individ har angett en inkomst på sin ansökan om ekonomiskt bistånd, men den som har handlagt ansökan har missat att räkna med inkomsten i normberäkningen. Ett annat exempel kan vara när individen till exempel fyller i på sin ansökan att dennes barn omfattas av ansökan. Individen informerar senare att barnen har rest utomlands och inte längre ska räknas med i ansökan, men handläggaren missar detta och beviljar fortsatt bistånd till barnen. I dessa fall kan det finnas svårigheter att återkräva biståndet och en bedömning behöver göras om grund för återkrav finns.

Hur mycket ska återkrävas?

Så långt det är möjligt ska socialtjänsten beräkna vilket belopp som skulle ha utbetalats om de korrekta uppgifterna i ärendet hade varit kända, eller om socialtjänsten inte av misstag hade betalat ut för mycket pengar. Detta belopp ska därefter stämmas av mot det belopp som faktiskt har utbetalats. Mellanskillnaden utgör då det felaktigt utbetalda beloppet som ska återkrävas.

Det kan dock i vissa situationer vara svårt eller rentav omöjligt för socialtjänsten att med exakthet fastställa hur stort belopp som ska återkrävas, om personen inte medverkar i utredningen. Om det är okänt för socialtjänsten hur stort belopp som har utbetalats felaktigt och det inte går att fastställa ett belopp ska hela det belopp som utbetalats under den aktuella perioden återkrävas.

Kommunicering av återkrav

Innan beslut om återkrav fattas ska utredningen kommuniceras med den enskilde, som ska få tid på sig att bemöta det som framkommit. 1-2 veckor kan anses vara rimlig tid, men bedömning om längre tid kan i vissa fall vara lämplig beroende på det material som kommuniceras, individens förmåga och om det krävs att individen ska komplettera med fler uppgifter. Utredningen kommuniceras företrädesvis skriftligen och gärna med hjälp av mallen *Utredning-kommunicering* som finns i dokumenthanteraren i Paraply-systemet. I vissa fall kan det vara lämpligt att kalla den enskilde till ett möte för att få frågor besvarade. I dessa fall bör den skriftliga utredningen kommuniceras efter mötet.

Det finns inget formkrav på hur den enskildes svar på kommuniceringen ska vara utformat. Vid muntligt svar ansvarar socialtjänsten för att dokumentera den enskildes synpunkter och uppgifter. Dokumentationen ska vara tydlig, saklig och återge det som den enskilde har framfört. FUT-utredaren kan med fördel läsa upp det man har dokumenterat för att få bekräftat att det är korrekt

uppfattat. Den enskildes synpunkter vägs in i det slutliga beslutsunderlaget.

Återkrav i förhållande till polisanmälan

Bestämmelsen om återkrav enligt socialtjänstlagen varken ersätter eller inskränker skyldigheten att göra en polisanmälan och kräva skadestånd om brott misstänks ha begåtts. Ett beslut om återkrav ska fattas oavsett om skadestånd yrkas i polisanmälan eller ej.

Beslutet om återkrav är självständigt i förhållande till polisanmälan och skadeståndsyrkande, vilket innebär att återkravet inte per automatik ska efterges för att polis och åklagare inte anser brott vara styrkt och därför beslutar lägga ned förundersökningen eller för att tingsrätten friar den enskilde från brottsmisstanke.

Preskriptionsreglerna för bidragsbrott skiljer sig i vissa fall från 3-årsgränsen i 33 kap. 5§ socialtjänstlagen vilket innebär att en polisanmälan ska göras även om det inte finns grund för ett återkrav enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen då tre år har passerat sedan skulden uppstod.

Socialtjänsten kan inte begära dubbel återbetalning av återkravet. Detta innebär att om det till följd av bidragsbrottsdom fastställs ett skadestånd ska återkravet efterges för motsvarande belopp.

Överklagning av återkravsbeslut

Frågan om individen kan överklaga ett återkravsbeslut har behandlats av justitieombudsmannen[1] (JO) och av dennes beslut framgår att beslut om återkrav enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen inte är att betrakta som ett bindande förvaltningsbeslut och därmed inte kan överklagas. Enligt JO har ett sådant återkravsbeslut inte några rättsverkningar för individen utan är mer att betrakta som ett så kallat partsbesked där myndigheten uttrycker sin ståndpunkt i frågan om återbetalningsskyldighet. I den händelse individen inte återbetalar är socialtjänsten hänvisad till att väcka talan hos förvaltningsrätten, vilket beskrivs i ett avsnitt längre fram.

Registrering av återkrav i Paraply-systemet

1. Öppna dokumentmallen *FUT – återkravsbeslut* i dokumenthanteraren.
2. Redigera dokumentet enligt instruktionerna i mallen.
3. Under rubriken *Inbetalning* kan följande anges:
    - Om klienten är självförsörjande: Ta bort informationen om återbetalning till förvaltningens

[1] 2015-06-11, dnr. 2988-2013

plusgiro och ange istället: *Återbetalning ska göras genom inbetalning via faktura som kommer att skickas till dig.*

- Om klienten har ekonomiskt bistånd: Ta bort informationen om återbetalning till förvaltningens plusgiro och ange istället: *Återbetalning sker enligt överenskommelse med ansvarig FUT-utredare.*

Observera att rutinen för fakturering kan se olika ut vid olika förvaltningar, vilket medför att vad som står under rubriken kan variera. Kom ihåg att alltid sätta ett datum för sista dagen att betala för att vid behov kunna inleda process med ersättningstalan.

4. Registrera beslut enligt följande:

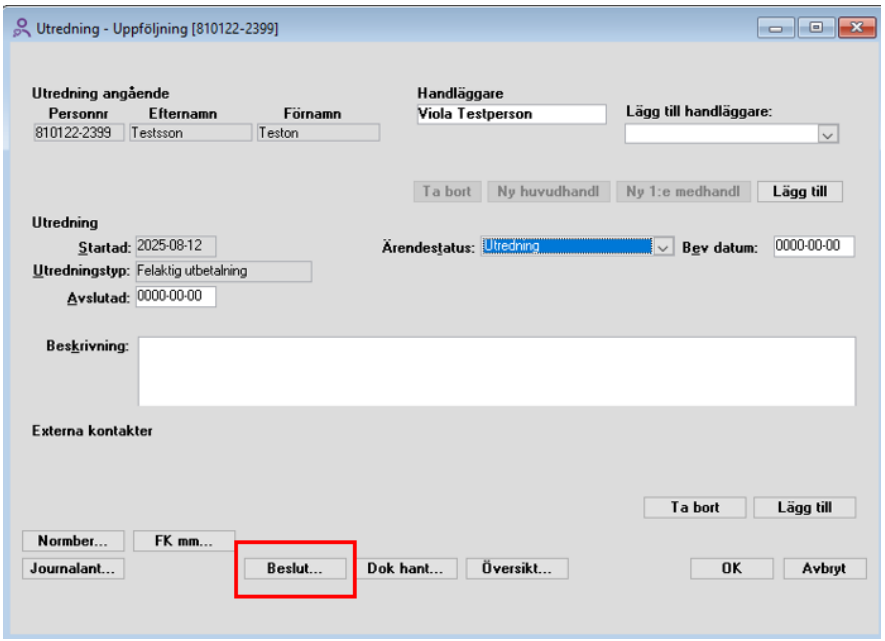

Klicka på *Beslut*. Översikt beslut visas.

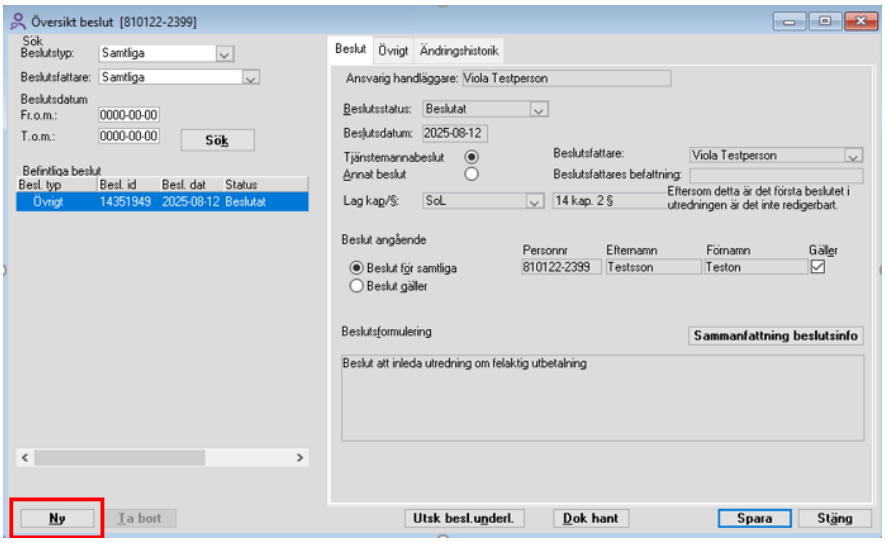

Klicka på *Ny*. Du kommer till Välj beslutstyp.

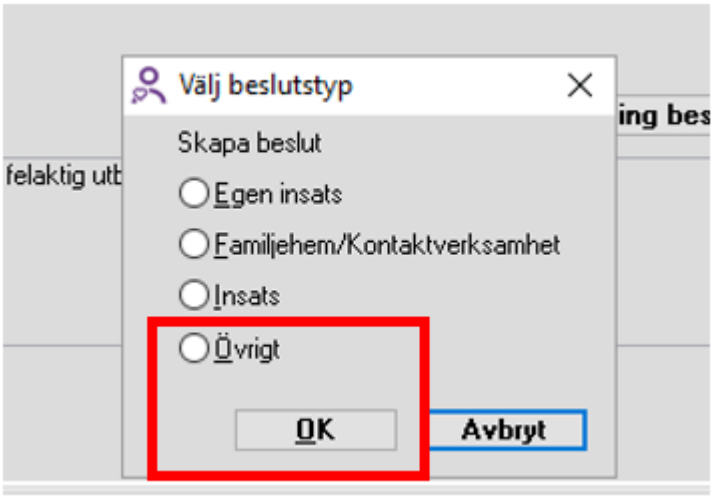

Välj *Övrigt*. Tryck OK. Du kommer till Översikt beslut.

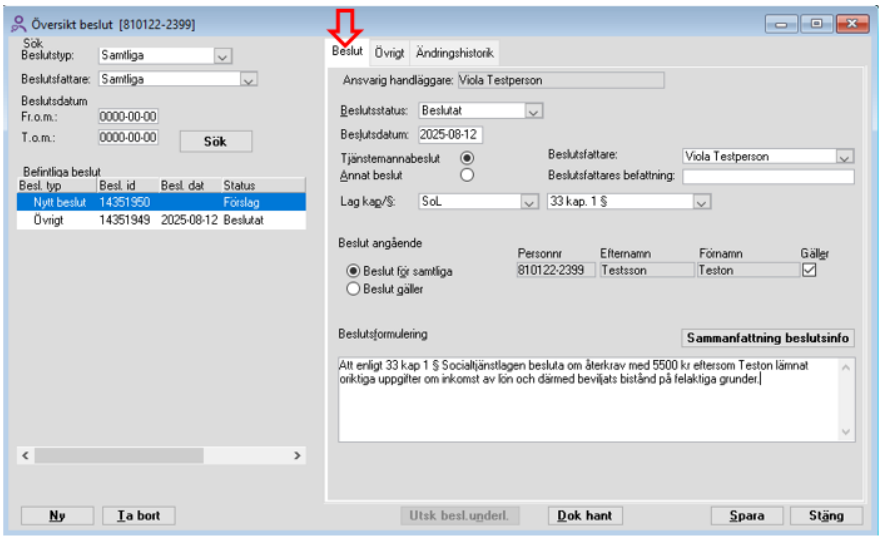

Välj fliken *Beslut*.

Ange följande:

- Beslutstatus: Beslutat.
- Beslutsdatum: Datum för beslutet.
- Beslutsfattare: Enligt förvaltningens delegationsordning.
- Lag kap/§: 33 kap. 1 § socialtjänstlagen.
- Beslut angående: Beslut för samtliga eller beslut gäller en i samhörigheten.
- Beslutsformulering: Sammanfatta beslutet (använd formulering från beslut i dokumenthanteraren). Här kan du till exempel skriva vilken period återkravet avser och grunden för återkravsbeslutet.

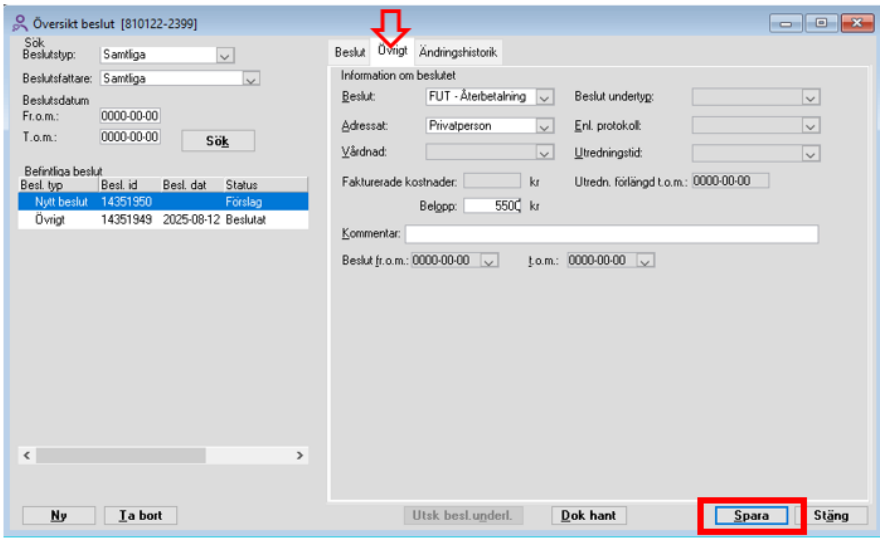

Byt till nästa flik *Övrigt*.

Ange följande:

- Beslut: FUT-återbetalning.
- Adressat: Privatperson (vid återkrav).
- Belopp: Återkravsbelopp.

5. Om återkravsbeslutet överstiger 99 999 kr behöver beloppet delas upp på fler återkravsbeslut då systemet endast hanterar femsiffriga belopp. Detta behöver framgå i beslutsformuleringen samt genom journalanteckning.
6. Kopiera beslutsformuleringen och lägg in som journalanteckning. Journalanteckningens rubrik bör vara *Beslut om återkrav*.
7. Kopia av beslut skickas till klient och kopia eller original skickas till kravfunktion, beroende på egna förvaltningens rutin. Originalet ska sedan tillföras akten.

Beslut om polisanmälan

Enligt 6 § bidragsbrottslagen ska socialtjänsten göra en polisanmälan om det finns misstanke om brott. Bestämmelsen innebär en skyldighet att göra en anmälan vid misstanke om bidragsbrott. Innan polisanmälan görs ska utredningen av den felaktiga utbetalningen vara klar och denna ligger till grund för beslutet att polisanmäla. Socialtjänsten är inte skyldig att underrätta den enskilde om att en polisanmälan har gjorts eftersom åtgärden inte är ett sådant förvaltningsbeslut som avses i 33 § förvaltningslagen (2017:900) och faller utanför ramen för myndighetsutövningen.

Förutsättningar för misstanke om brott

Om bedömningen görs att den enskilde genom att lämna en oriktig uppgift *medvetet har förorsakat* en felaktig utbetalning eller en risk för felaktig utbetalning finns det anledning att anta att ett brott har

begåtts. Den enskilde ska ha agerat med uppsåt eller med grov oaktsamhet. För straffansvar ska samtliga objektiva brottsförutsättningar täckas av uppsåt. I de fall förutsättningarna är uppfyllda ska en polisanmälan göras.

Objektiva rekvisit avser den handling som en gärningsman utför, att en person lämnar oriktiga uppgifter och därmed orsakar en felaktig utbetalning eller en fara för felaktig utbetalning. Med *oriktig uppgift* avses inte endast en osann uppgift utan även en ofullständig uppgift, ett partiellt förtigande av sanningen. Vanligtvis sker den oriktiga uppgiften genom att personen lämnar felaktiga uppgifter exempelvis på ansökningsblanketten eller att man utelämnar vissa uppgifter.

Subjektiva rekvisit handlar om att, när det är fastställt att en gärningsman har begått en handling som faller under en straffbestämmelse, så måste gärningsmannen också anses ha *agerat med uppsåt eller grov oaktsamhet* för att kunna straffas. De subjektiva rekvisiten kan förklaras som att personen måste ha insett vad hen gjorde eller att hen i varje fall har haft en aning om att handlingen skulle kunna få en viss konsekvens.

Med *uppsåt* menas den enskildes medvetenhet om och avsikt med sitt handlande. Den enskilde ska medvetet ha lämnat en oriktig uppgift och haft för avsikt att orsaka en felaktig utbetalning.

Med *grov oaktsamhet* menas en medveten oaktsamhet, det vill säga att personen är medveten om att det som hen gör kan få vissa konsekvenser. Till exempel en person som är medveten om att uppgifterna på ansökan inte stämmer helt och hållet, men att personen chansar och ändå lämnar dessa uppgifter. Att den enskilde inte visste om att gärningen var brottslig eller att hen trodde att hen inte kunde dömas till ansvar saknar betydelse och fråntar inte individen från ansvaret för sitt handlande.

Farebrott

Bidragsbrott är konstruerat som ett så kallat farebrott, vilket innebär att brottet fullbordas inte bara när den oriktiga uppgiften faktiskt leder till en felaktig utbetalning utan även när det finns *fara för felaktig utbetalning*.

Det ska röra sig om konkret fara, vilket normalt får anses föreligga om den oriktiga uppgiften, eller avsaknaden av uppgiften, sannolikt inte skulle upptäckas vid den normala rutinmässiga kontroll som socialtjänsten utför vid utredning av rätten till ekonomiskt bistånd. Det finns därmed i allmänhet inte någon konkret fara om felaktigheten avser en sådan uppgift som socialtjänsten alltid kontrollerar.

Frivillig rättelse

I bidragsbrottslagen finns en bestämmelse som gäller frivillig rättelse och denna innebär en möjlighet för den som har lämnat en oriktig eller ofullständig uppgift att gå fri från straff om individen frivilligt rättar uppgiften innan utbetalningen har skett.

Straffriheten förutsätter att den korrigerade uppgiften leder till att förutsättningar finns för att ett korrekt beslut kan fattas. Rättelsen måste göras innan beslutet fattas. Straffriheten förutsätter frivillighet i strikt mening. Om den enskilde fått veta att man kommer att bli föremål för granskning eller utredning om felaktig utbetalning, kan de åtgärder man då vidtar normalt inte sägas ha skett frivilligt. Frivilligheten innebär således att rättelsen görs utan yttre påverkan, risk för upptäckt eller straff.

Skadestånd

Polisanmälan ska även omfatta ett skadeståndsyrkande där skadeståndet motsvarar det belopp som har betalats ut felaktigt. Skadeståndskrav ska inte göras om den felaktiga utbetalningen är återbetald eller reglerad på annat sätt, eller om det avser ett farebrott.

Om åtal väcks får socialtjänsten frågan om man önskar att åklagaren yrkar på skadestånd å socialtjänstens vägnar. Då detta inte alltid sker är det bra att framhålla i polisanmälan att man önskar få information från polis och åklagare kring vad som händer i ärendet. Beroende på framgångarna med återkravsbeslutet kan socialtjänsten välja att vidhålla sitt yrkande på skadestånd eller välja att efterge skadeståndskravet. Skadestånd kan tilldömas endast om den åtalade blir dömd för brottet. Om tingsrätten dömer ut skadestånd kan socialtjänsten ansöka om verkställighet hos Kronofogdemyndigheten vilket är kostnadsfritt. Ansökan sker inte automatiskt utan socialtjänsten måste själva göra ansökan när domen vunnit laga kraft.

Registrering av polisanmälan i Paraply-systemet

I polisanmälan sammanställs relevanta uppgifter som framkommit i FUT-utredningen. Det är viktigt att anmälan innehåller den information som är nödvändig för att polis och åklagare ska kunna starta och genomföra en utredning utan att behöva begära kompletteringar av sådan information som var känd vid anmälningstillfället. Det är också viktigt att anmälan innehåller en beskrivning av händelseförloppet i det aktuella ärendet. Utredningen ska även svara på om individen har fått tillfredsställande information om vilka regler som gäller vid ansökan om ekonomiskt bistånd och om individen varit medveten om konsekvenserna av sitt handlande. Till exempel kan information om och kopia av undertecknad *Bekräftelse på mottagen information* bifogas anmälan. På polisens

hemsida finns en blankett att fylla i för polisanmälan om bidragsbrott – *Anmälan om bidragsbrott enligt bidragsbrottslagen (2007:612).* Blanketten fylls i och expedieras till polisen med samtliga bilagor. En kopia sparas i akten.

Ett beslut om att polisanmäla misstänkt bidragsbrott ska även fattas i Paraply-systemet. I beslutsformuleringen ska framgå period och av vilken anledning bidragsbrott misstänks. Beslutsfattare är den som har delegation att fatta beslutet – kontrollera den egna förvaltningens delegationsordning om du är osäker. Under fliken *Övrigt* anges *Anmälan* som typ av beslut och adressaten är *Polis*.

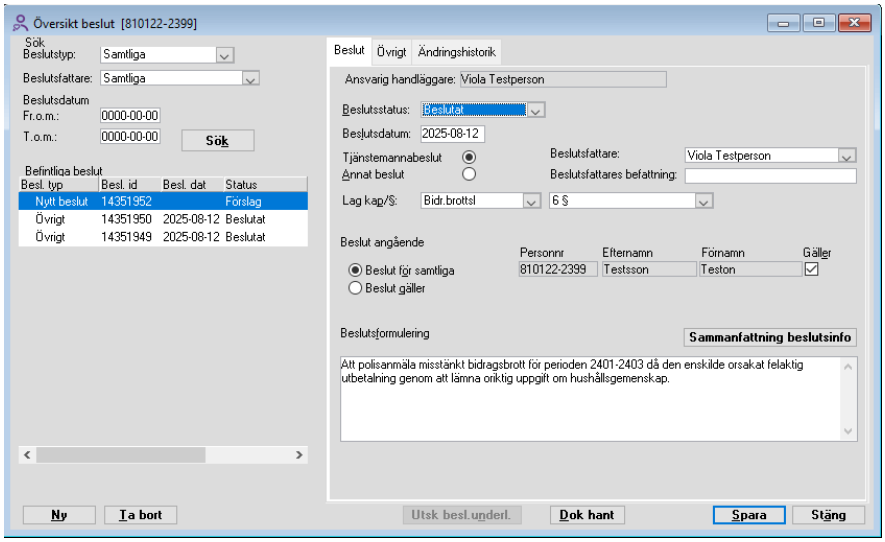

Polisanmälan och bilagor ska gås igenom av ansvarig chef som också skriver under anmälan innan den skickas iväg. Anteckna i journalen att beslut om polisanmälan har fattats. När du fått diarienummer från polisen kan du skriva detta i en journal och i beskrivningsrutan.

Uppföljning

Ändra status från utredning till uppföljning

När beslut om återkrav och/eller polisanmälan har fattats ska ärendestatus i Paraply-systemet ändras från *Utredning* till *Uppföljning*. De beslut som har fattats ska följas upp och alla förändringar ska dokumenteras.

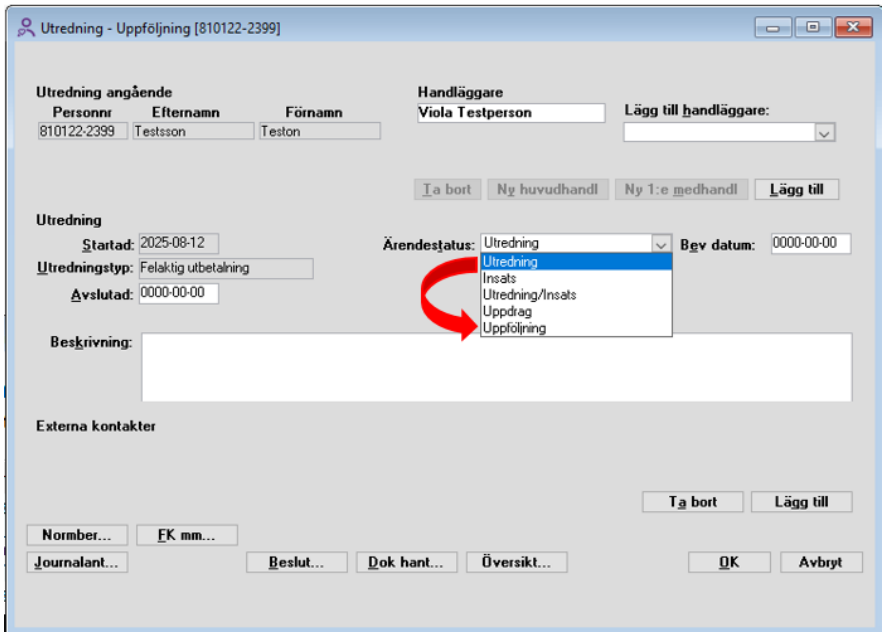

Uppföljning av återkrav

Socialtjänsten ska verka för att individer frivilligt och snarast betalar tillbaka felaktigt utbetalt bistånd. Beslut om återkrav bör följas upp varje månad. Kravfunktionen bevakar återbetalningarna och återkopplar till FUT-utredaren i de fall återbetalningar uteblir. Kravfunktionen ansvarar för fakturering av återkrav via serviceförvaltningen. Vid utebliven återbetalning bör kontakt tas med den enskilde för att diskutera varför återbetalningen av skulden har uteblivit.

Värt att framhålla här är att det ser olika ut kring kravhanteringen på de olika förvaltningarna. En del FUT-utredare innehar själva denna roll medan andra förvaltningar har särskilda kravhandläggare.

Om den enskilde inte frivilligt betalar sitt återkrav kan socialtjänsten väcka talan hos förvaltningsrätten i enlighet med 33 kap. 4 § socialtjänstlagen. Socialtjänstens beslut om återkrav saknar exekutionstitel till dess att ansökan om ersättningstalan har bifallits i domstol. Socialtjänsten har tre år på sig från det att biståndet utbetalades. Värt att notera är att det faktum att en frivillig avbetalningsplan har upprättats mellan den enskilde och socialtjänsten inte anses vara ett hinder för att väcka ersättningstalan, se exempelvis dom från kammarrätten i Stockholm gällande mål nr. 5638-17.

Ersättningstalan

Följande kriterier måste vara uppfyllda för att socialtjänsten ska kunna väcka talan om ersättning hos förvaltningsrätten:

1. Talan måste väckas inom tre år från det att biståndet har betalats ut.
2. Innan talan väcks är socialtjänsten skyldig att utreda individens möjlighet att återbetala biståndet. Utredningen ska visa om individen genom att återbetala skulden helt eller delvis kan klara sin försörjning och livsföring i övrigt.
3. Socialtjänsten måste även ta hänsyn till eventuella synnerliga skäl som talar emot ersättningsanspråket.

Inför att beslut om ersättningstalan ska fattas av den delegat som står i delegationsordningen för respektive förvaltning ska ett tjänsteutlåtande skrivas vilket sedan lämnas in som talan om ersättning till förvaltningsrätten.

Förvaltningsrätten prövar ersättningstalan och den sökande ges möjlighet att inkomma med synpunkter på socialtjänstens talan om ersättning. På samma sätt som vid ett överklagande av beslut enligt socialtjänstlagen kan förvaltningsrätten vid en ersättningstalan begära in kompletteringar eller yttranden från socialtjänsten innan de fattar sitt beslut. Förvaltningsrätten avkunnar sedan dom i ärendet och denna skickas till den sökande och till stadsdelsnämnden. En dom från förvaltningsrätten kan överklagas av såväl sökanden som socialtjänsten. Överklagandet ställs då till kammarrätten.

När en dom inkommer från förvaltningsrätten ska detta dokumenteras i beslutet i Paraply-systemet under *uppföljning*. En dom från förvaltningsrätten som fastställer ersättningsskyldighet är i likhet med en dom gällande bidragsbrott en exekutionstitel som kan användas i det fall socialtjänsten beslutar att skicka ärendet för indrivning till Kronofogden.

En dom vinner laga kraft när den har delgivits alla parter och tiden för överklagande har passerat. FUT-utredaren bör därför kontrollera om domen vunnit laga kraft innan en ansökan om verkställighet (indrivning) skickas till Kronofogden. Denna kontroll görs med den domstol som avkunnat domen och kan göras exempelvis via epost. I samband med denna kontroll bör även ett laga kraftbevis beställas från domstolen, vilket sedan skickas med till Kronofogden vid ansökan om verkställighet.

På samarbetsytan för FUT under rubriken Metodstöd finns en mapp med mer information om ersättningstalan.

Kraveftergift

Beslut om att efterge ett återkrav kan fattas av två olika anledningar:

1. Till följd av att det framkommit uppgifter som visar att återkravsbeslutet varit helt eller delvis inkorrekt, eller
2. Till följd av att tre år har passerat sedan skulden uppkom.

Enligt 33 kap. 6 § socialtjänstlagen får socialtjänsten helt eller delvis efterge ersättningsskyldighet som föreligger enligt 33 kap. 1 § socialtjänstlagen. Socialtjänsten *ska* efterge om det framkommer uppgifter som visar att beslutet varit helt eller delvis inkorrekt. Socialtjänsten *bör* efterge återkravet om det är uppenbart att den enskilde inte får betalningsförmåga inom tre år från det att den felaktiga utbetalningen skedde. Bedömningen kan grunda sig på om den enskilde har pension och saknar betalningsförmåga, har sjukersättning och saknar betalningsförmåga eller har långvarigt nedsatt arbetsförmåga.

När tre år har passerat sedan utbetalningen av biståndet skedde saknas möjlighet att driva ärendet till domstol. Om det finns en pågående frivillig återbetalning kan denna löpa på, men i de fall då det saknas en pågående frivillig återbetalning avslutas ärendet.

Öppna dokumentmallen FUT – återkravsbeslut eller importera dokumentmallen Kraveftergift_Beslut i dokumenthanteraren i Paraply-systemet och redigera dokumentet enligt instruktionerna. Under rubriken *Beslut* kan även orsaken till kraveftergift anges. Skicka kopia till sökanden och lämna vidare kopia eller original till kravfunktion, enligt den egna förvaltningens rutin. Originalbeslutet ska sedan tillföras akten. Registrera ändringshistorik enligt instruktion som anges nedan.

Uppföljning av polisanmälan

Polis och åklagare ska underrätta socialtjänsten om deras beslut att exempelvis inte inleda en förundersökning, men för säkerhets skull bör beslut om polisanmälan följas upp regelbundet (förslagsvis var tredje månad eller vid behov) för att få återkoppling om huruvida en förundersökning lagts ner, om åtal har väckts etc.

Dom

Om individen döms till skadestånd kommer detta att meddelas skriftligen från tingsrätten. Kontakta tingsrätten efter ca tre veckor för att höra att domen har vunnit laga kraft. När domen vunnit laga kraft kan ansökan om verkställighet göras. I samband med kontroll om en dom vunnit laga kraft bör även ett laga kraft-bevis begäras från tingsrätten då Kronofogdemyndigheten ej betalar ut inkomna medel om vi inte påvisar att domen har vunnit laga kraft.

Registrera ändringshistorik i Paraply-systemet

När ett fattat beslut upphör att gälla, ändras, fastställs av högre instans eller verkställs ska dessa uppgifter registreras. Det ska ske i det aktuella beslutets *ändringshistorik*.

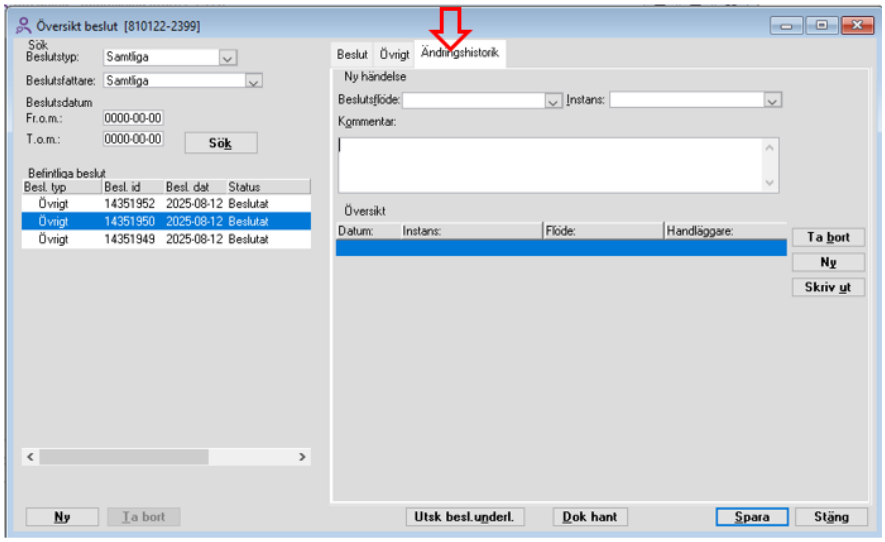

Välj fliken *Ändringshistorik*.
Fyll i *beslutsflöde* och *Instans* (se alternativ nedan).

Exemplet nedan är ett återkravsbeslut som ej har återbetalas och där man gör en ersättningstalan till förvaltningsrätten.

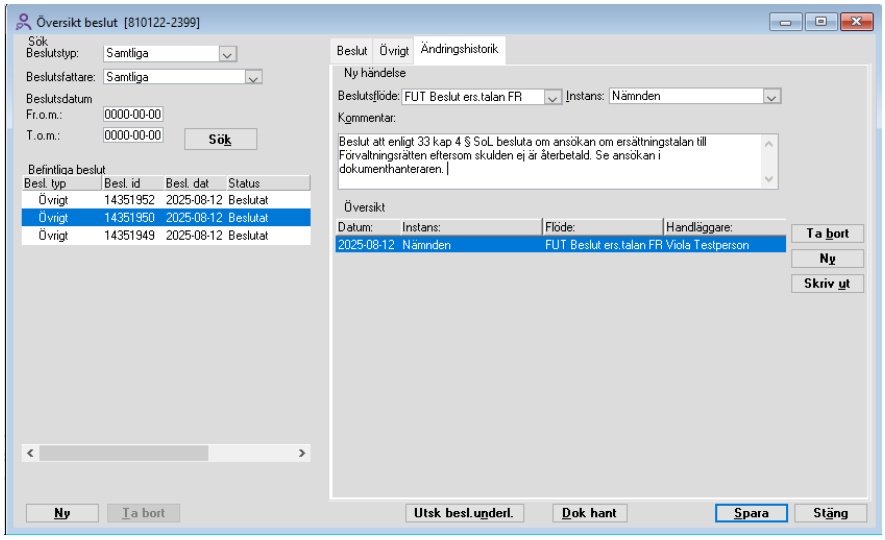

Val av beslutsflöde och instans för återkrav:

Händelse	Beslutsflöde	Instans
Om kravet är återbetalat	FUT återbetald	Privatperson
Om kravet ej återbetalas	FUT Beslut ers.talan FR	Nämnden
Om dom inkommit	Bifallet av/Avslaget av	FR/KR osv.
Om dom överklagas	Överklagad till	KR osv.
Om 3-årsgräns passerat	FUT 3-årsgränsen passerad	Nämndens delegat
Om kravet ska efterges	FUT Eftergift återkrav 33:6, delvis 33:6	Nämndens delegat

Val av beslutsflöde och instans för polisanmälan:

Händelse	Beslutsflöde	Instans
Om utredning lagts ned – åtal väcks ej	Nedlagt	Polis/åklagare
Vid överprövning av polis/åklagares beslut	FUT-överprövning	Nämndens delegat
Vid fällande dom, strafföreläggande, åtalsunderlåtelse	Bifallet	Åklagare/TR osv.
Om åtal ogillas (dom)	FUT-åtal ogillas	TR osv.
Om dom överklagas	Överklagat till	HR osv.

Avslut av ärende

Ett ärende får hållas öppet så länge det finns ett intresse från socialtjänstens sida att utreda eller att bevaka ärendet. När det inte längre finns intresse att utreda ett ärende vidare eller följa upp det ska ärendet avslutas och relevant avslutningsorsak ska väljas enligt beskrivningarna nedan. Informera klienten muntligt eller skriftligt att ärendet är avslutat och av vilken orsak, samt journalför detta.

Återbetalning-återkrav	Individen har återbetalat hela beloppet enligt beslut om återkrav
Återbetalning-skadestånd	Individen har återbetalat efter dom om skadestånd
Återbetalning-ersättningstalan	Individen har återbetalat efter dom från FR
Avslutas utan åtgärd-interna fel	Saknas grund för återkrav och/eller polisanmälan på grund av interna felaktigheter i handläggningen av ekonomiskt bistånd
Eftergift-3-årsgräns	Återkravsärendet går inte längre att driva till följd av att det gått för lång tid och inget skadestånd har yrkats
Eftergift-annan orsak	T.ex. vid beslut om återkrav som fattats på felaktig grund eller när återbetalningsförmåga inte bedöms finnas inom tre år
Brottet preskriberat	Kan inte längre dömas för misstänkt brott
Avliden	
Inget återkrav	När återkravsbeslut inte har fattats, t.ex. på grund av att skulden reglerats inom ramen för handläggningen av ekonomiskt bistånd eller vid farebrott
Ingen åtgärd	Grund för återkrav och polisanmälan saknas
Brott kan ej styrkas	Polisen har lagt ned polisanmälan då brott ej kan styrkas
Övrigt	

3. Information om polisens arbete

Polis eller åklagare ska normalt inleda en förundersökning så fort det finns anledning att anta att ett brott har begåtts.

En förundersökning behöver inte inledas eller kan läggas ner om:

- Det är uppenbart att brottet inte går att utreda.
- Fortsatt utredning skulle bli så dyr att det inte står i rimlig proportion till brottet och om man kan anta att brottet inte skulle leda till svårare påföljd än böter.
- Den anmälda handlingen inte bedöms vara brottslig.
- Brott inte kan bevisas.
- Brottet är preskriberat.
- Den enskilde lämnat landet för gott eller har avlidit.

Om polis eller åklagare bedömer att bevisen inte är tillräckligt starka för att väcka åtal fattas beslut om att förundersökningen läggs ner. I dessa fall bör socialtjänsten kontakta den som fattat beslutet för att diskutera orsaken, och om socialtjänsten har en annan bedömning finns det möjlighet att begära överprövning av beslutet.

Förundersökningssekretess

En polisanmälan och andra handlingar som tillhör polisanmälan omfattas enligt 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen OSL (2009:400) av förundersökningssekretess hos polis och åklagare.

Förundersökningssekretess innebär att uppgifter i en förundersökning i brottmål är sekretessbelagda om det kan antas att syftet med beslutade eller planerade åtgärder i utredningen motverkas om uppgiften blir offentlig. Om den enskilde vänder sig till socialtjänsten och vill veta om hen har blivit polisanmäld ska en sekretessbedömning göras. Socialtjänsten behöver alltid pröva den enskildes begäran om att få ta del av handlingar och fatta ett beslut avseende detta. Om den enskilde önskar ta del av handlingar rörande polisanmälan bör hen i första hand hänvisas till polisen.

Beslut om förundersökningsbegränsning

Förundersökningsbegränsning innefattar de fall då polis eller åklagare avstår från att utreda ett brott eftersom den misstänkte är misstänkt för så många brott att straffet inte skulle påverkas av att man utreder ytterligare ett. Förundersökningen avslutas i dessa fall utan att åtal väcks.

Beslut om åtalsunderlåtelse

En åtalsunderlåtelse betyder att brottet utreds men inte leder till åtal och rättegång. Åtalsunderlåtelse har samma verkan som en dom. Åtalsunderlåtelse beslutas när åklagaren anser att man kan väcka åtal för brottet eftersom det står klart att brottet begåtts, exempelvis om den misstänkte har erkänt. Åklagaren får besluta om åtalsunderlåtelse under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. I dessa fall fastställs inte socialtjänstens skadestånd. En högre åklagare kan ompröva åklagares beslut och begäran om överprövning ska ske i undantagsfall.

Beslut om strafföreläggande

Strafföreläggande är en förundersökning som inte leder till åtal och rättegång och blir aktuellt om den misstänkte erkänner straffet och om det står klart vilket straff det ska bli. I dessa fall kan åklagaren meddela ett strafföreläggande som har samma verkan som en dom men däremot kan inte socialtjänstens skadestånd fastställas i dessa situationer.

Beslut att väcka åtal

Om en åklagare bedömer att bevisen är så pass starka att åklagaren kan anta att den misstänkte kommer att fällas för brottet ska åtal väckas. Åklagaren lämnar då in en stämningsansökan till tingsrätten.

Begäran om överprövning

Om socialtjänsten anser att skälen för åklagarens eller polisens beslut om att inte inleda förundersökning eller att lägga ner förundersökningen är felaktigt bör socialtjänsten begära överprövning av beslutet. Blankett för begäran om prövning/överprövning finns på Åklagarmyndighetens hemsida.

En begäran om överprövning ställs till den myndighet som fattat beslutet. Innan en begäran om överprövning görs bör socialtjänsten diskutera med polisen eller åklagaren om det har framkommit några nya uppgifter i deras utredning som socialtjänsten inte har tagit del av. Om det finns grund för det kan förundersökningsprotokollet begäras ut för att kunna avgöra om det finns anledning att överpröva nedläggningsbeslutet (35 kap. 8 § OSL).

Begäran om överprövning ska innehålla följande uppgifter:

- vem som gör begäran
- vilket ärende det avser, ange diarienummer samt
- anledningen till varför socialtjänsten anser att beslutet ska överprövas.

Domstolens arbete

När åtal har väckts överlämnas ärendet till domstol. Domstolens uppgift är att pröva om åklagaren med hjälp av utredningen kan bevisa att den åtalade har begått det brott som åklagaren påstår.

Ärendet prövas vid en huvudförhandling. Vid en huvudförhandling i ett brottmål beslutar domstolen om den tilltalade, det vill säga den som är misstänkt och åtalad för ett brott, är skyldig. Påföljden avgörs också. Om det står utom rimligt tvivel att brott har begåtts döms den åtalade och skadestånd kan i sådant fall tilldömas socialtjänsten.

Tingsrättens dom kan överklagas till hovrätten. I vissa fall krävs det prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva målet. Hovrättens dom kan i sin tur överklagas till Högsta domstolen. Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett mål.

Att höras som vittne eller sakkunnigvittne

En handläggare från socialtjänsten kan kallas till domstolen för att höras som vittne eller sakkunnigvittne. Som vittne kommer

handläggaren höras om vad den åtalade har gjort, vilken information hen har fått i kontakten med socialtjänsten m.m.

Handläggaren kan även höras som sakkunnigvittne. En sakkunnig är någon som är expert inom ett visst område och som kan kallas in för att förklara något specifikt. I detta fall kan det handla om att förklara vilka regler som gäller för den som söker ekonomiskt bistånd eller vilka kontroller som görs i samband med ansökan.

I Sverige föreligger vittnesplikt vilket innebär att den som kallas som vittne är skyldig att vittna. Detta regleras i 36 kap. rättegångsbalken (1942:740). Vittnet ska avlägga ed och lämna uppgifter under straffansvar. Under vittnesförhöret gäller inte sekretessen. Den som är kallad att vittna och inte inställer sig kan bli personligen vitesbelagd.

Den som blir kallad som vittne ska förbereda sig inför förhöret. Man kan kontakta den som begärt vittnesförhöret för att ställa frågor. Vittnet ska ta reda på vad det är för frågor man förväntas svara på. Vittnet bör av rätten begära ersättning för kostnader såsom förlorad arbetstid och resor.

4. Sekretess

En FUT-utredning omfattas av samma sekretessbestämmelser som socialtjänstens övriga myndighetsutövning. Grundprincipen är att kontroller och utredningskontakter genomförs med samtycke från den enskilde. Inom ramen för en FUT-utredning finns däremot en möjlighet att i de fall den enskilde inte medverkar genomföra vissa utredningsåtgärder utan samtycke. Externa kontakter utan samtycke ska alltid föregås av samråd med stadens juridiska avdelning.

Utredningsåtgärder utan samtycke

För att kunna fullgöra sina uppgifter kan det ibland vara nödvändigt för FUT-utredaren att ta kontakt med och därmed lämna ut uppgifter till exempelvis en annan myndighet. Socialtjänsten tar i dessa fall kontakter med stöd av 10 kap. 2 § OSL. De kontrollmetoder som förutsätter att en utredare behöver ta stöd av 10 kap. 2 § OSL ska utföras restriktivt. Möjligheterna till att få samtycke från den enskilde ska först prövas.

Ett exempel på när det kan finnas skäl att använda detta lagrum är när socialtjänsten har fastställt att det har skett en felaktig utbetalning men man kan inte fastställa exakt vilken period som avses. Vid kontroll av taxeringsuppgifter framgår att en person under föregående år har haft inkomster som inte har redovisats i samband

med ansökan om ekonomiskt bistånd. Nämnden kan då behöva kontakta ansvarig arbetsgivare för att fastställa vilka månader inkomsten avsåg. Om en sådan kontakt behöver tas enligt 10 kap. 2 § OSL ska ett ställningstagande dokumenteras i en journalanteckning.

Sekretess mellan stadsdelsförvaltningar eller annan kommun

Enligt 15 kap. 4 § socialtjänstlagen ska socialtjänsten på begäran av annan myndighet lämna uppgifter till denna om utbetalad ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika att felaktiga utbetalningar sker. Detta gäller enbart för att förhindra felaktiga utbetalningar och används främst i den pågående utredningen om rätten till bistånd. Lagrummet gäller även mellan stadsdelsförvaltningar och/eller annan kommun.

Om stadsdelsförvaltning A får ett muntligt samtycke att kontakta stadsdelsförvaltning B krävs att individen lämnar ett muntligt samtycke även till B för att uppgiften ska kunna lämnas från B till A. I de fall det inkommer ett skriftligt medgivande behöver båda stadsdelsförvaltningar ta del av det med anledning av att båda lämnar sekretessbelagd information.

Sekretess mellan ärenden

I vissa fall förekommer att uppgifter inkommer avseende person A som också påverkar rätten till bistånd för en annan person B. Ett exempel på detta kan vara när person A söker bistånd som inneboende och socialtjänsten kontrollerar om förstahandshyresgästen person B uppbär bistånd för samma lägenhet. I dessa fall kan uppgifter eller handlingar från person A behöva delges person B och därmed bryts sekretessen för att förhindra att en felaktig utbetalning sker. Det sker med stöd av 10 kap. 2 § OSL om nödvändigt utlämnande. Dokumentation bör då ske enligt nedan:

Person A

Dokumentera i journal att följande uppgifter och handlingar har lämnats för kännedom i ett annat ärende eftersom de påverkar detta ärendes rätt till bistånd. Uppgifterna har lämnats för att nämnden ska kunna fullgöra sin verksamhet enligt 10 kap. 2 § OSL.

Person B
Uppgifterna skrivs i en inkommande information, utredningstyp *Misstänkt FUT*. I dokumentation bör det framgå varifrån uppgifterna kommer, såvida det inte finns särskilda skäl till att sekretessbelägga

det mot den det berör. Ett särskilt ställningstagande om sekretess mot part ska i sådant fall göras.

Uppgiftslämnande mellan myndigheter

Olika myndigheter har olika sekretessbrytande bestämmelser som innebär att de kan begära uppgifter från varandra. Vid begäran av uppgifter ska myndigheten hänvisa till gällande lagrum.
Socialtjänsten har möjlighet att inhämta uppgifter enligt 15 kap. 10-12 § socialtjänstlagen. Följande myndigheter omfattas av bestämmelsen: Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, arbetslöshetskassorna, Arbetsförmedlingen, Skatteverket och Pensionsmyndigheten.

Vid begäran av uppgifter från andra myndigheter har nämnden även möjlighet att hänvisa till generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Generalklausulen gäller inte hälso- och sjukvård och socialtjänsten vilket innebär att andra myndigheter inte kan begära uppgifter från socialtjänsten enligt detta lagrum. Bestämmelser om uppgiftsskyldighet vid utredning av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet framgår även av lag (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.

Om den enskilde inte går att nå kan kontaktuppgifter behöva inhämtas från annan myndighet för att kunna delge personen ett beslut. Enligt 10 kap. 26 § OSL hindrar inte sekretessen att en uppgift om en enskilds adress, telefonnummer och arbetsplats lämnas till en myndighet om uppgiften behövs där för delgivning enligt delgivningslagen (2010:1932).

Ytterligare gäller lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen för följande myndigheter:

- Migrationsverket
- Försäkringskassan
- Pensionsmyndigheten
- Skatteverket
- Kronofogdemyndigheten
- Centrala studiestödsnämnden
- Arbetsförmedlingen
- arbetslöshetskassorna

Detta innebär att berörda myndigheter är skyldiga att underrätta den beslutande myndigheten om det finns anledning att anta att en

ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp. Socialtjänsten har även enligt 15 kap. 4 § socialtjänstlagen en skyldighet att på begäran av en myndighet lämna ut uppgifter till denna om utbetalad ekonomisk hjälp, om syftet är att undvika felaktiga utbetalningar.

Uppgifter som inhämtas eller lämnas ska alltid dokumenteras. Av dokumentationen ska framgå enligt vilket lagrum som uppgifterna har inhämtats eller lämnats tillsammans med de uppgifter som framkom i kontakten.

Sekretess mot part

Individen är part i ärendet och har i de allra flesta fall rätt att ta del av sin dokumentation hos socialtjänsten. En handling får dock inte lämnas ut till parten i den utsträckning det är av allmänt intresse att det är av synnerlig vikt att materialet inte röjs. Det kan exempelvis vara när en polisanmälan har gjorts.

I de fall individen inte får ta del av handlingarna måste socialtjänsten fatta ett beslut om sekretess mot part enligt 10 kap. 3 § OSL. Individen har rätt att få ett skriftligt beslut. I de fall det rör en polisanmälan görs även en hänvisning till förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 § OSL.

Sekretess för att skydda anmälaren regleras i 26 kap. 5 § OSL och en sekretessprövning behöver även göras enligt denna paragraf där det behöver finnas grund för att anta *”att fara uppkommer för att den som har lämnat uppgiften eller någon närstående till denne utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs*”.

Bilaga 1 Översikt av process återkrav

Återkravsbeslut: FUT-utredare beslutar om återkrav. Kravfunktionen och klienten erhåller kopia. Original sparas i akt.

Kravfunktion expedierar återkrav: Kravfunktion expedierar återkrav. Registrerar i Paraply-systemet samt Agresso enligt rutin

Inbetalning: Vid ev. inbetalning registrerar serviceförvaltningen i Agresso. Kravfunktionen räknar av inbetalningen mot återkravet och informerar FUT-utredaren.

Avbetalningsplan: Om klienten begär en avbetalningsplan upprättar FUT-utredaren en sådan och kopia lämnas till kravfunktionen. Kravfunktionen bifogar avbetalningsplanen som bilaga vid upprättande av Försäljningsorder i Agresso.

Betalar ej: Vid utebliven återbetalning enligt beslut eller avbetalningsplan skickar serviceförvaltningen ut 2 stycken påminnelser – den första efter 7 dagar, den andra efter 14 dagar. Kravfunktionen bevakar återkravet i Agresso och meddelar FUT-utredaren om återbetalning ej görs.

Ersättningstalan: Vid utebliven återbetalning kan ersättningstalan väckas. FUT-utredaren utreder betalningsförmåga och beslut fattas i stadsdelsnämnden.

Dom från FR: Förvaltningsrätten bifaller nämndens begäran kan utmätning begäras hos KFM.

Avsluta återkrav:

A) Om 3 år passerat sedan den felaktiga utbetalningen gjordes avslutas återkravet.

B) Om betalningsförmåga saknas och en förändring inte antas ske efterges återkravet. Likaså om återkravsbeslutet bedöms vara felaktigt. Underlag om avslutat återkrav lämnas till kravfunktionen, som säger upp avtal med serviceförvaltningen.
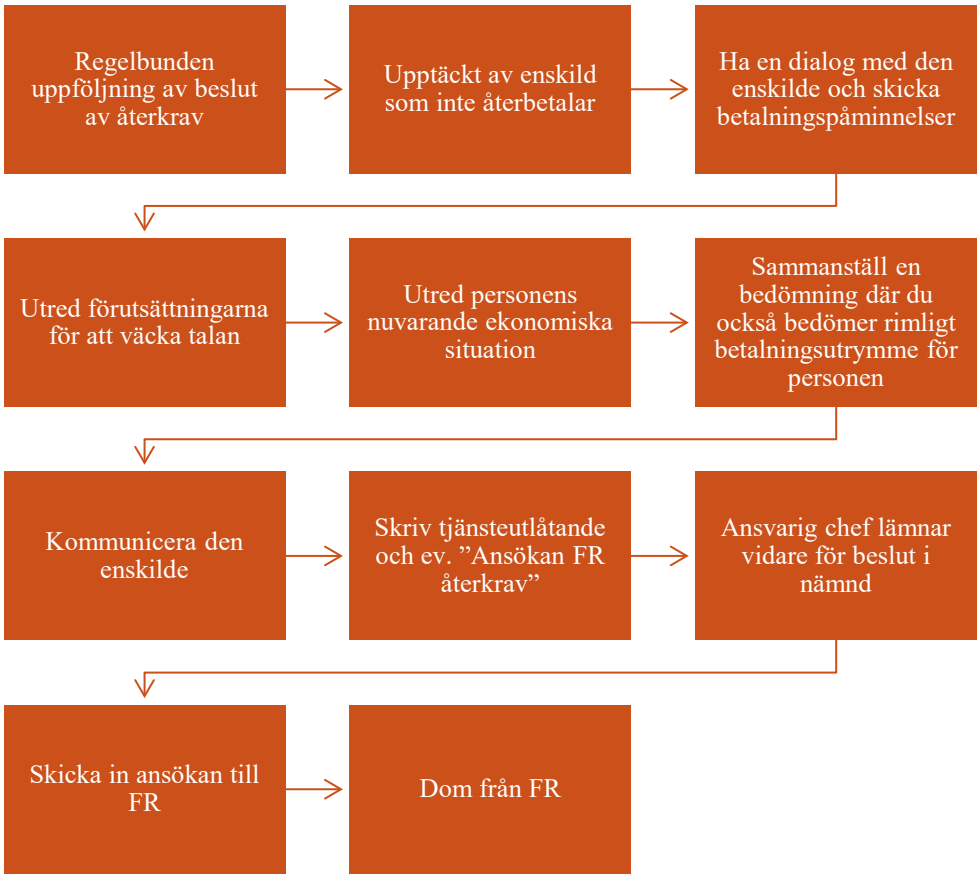
Bilaga 2 Översikt av process ersättningstalan